

**Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ
20.051.233 Карпатського
національного університету
імені Василя Стефаника
доктору юридичних наук,
професору Павлу Львовичу
ФРІСУ**

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри судочинства
Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського
національного університету імені Василя Стефаника
КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК Юлії Володимирівни
на дисертацію НОГІНА Володимира Володимировича на тему:
«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОХОРОНИ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дисертації «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони віртуальних активів» зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій та поширенням віртуальних активів у сучасних економічних відносинах. Віртуальні активи дедалі активніше використовуються не лише як інструмент інвестування та здійснення фінансових операцій, а й як засіб вчинення, приховування та легалізації кримінально протиправної діяльності. Водночас динамічний розвиток відповідних технологій значно випереджає процеси нормативно-правового врегулювання, що породжує численні проблеми як у сфері правового регулювання обігу віртуальних активів, так і в площині їх кримінально-правової охорони.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу та необхідності імплементації сучасних міжнародних підходів до регулювання ринку віртуальних активів. У зв'язку з цим важливого значення набуває

наукове осмислення місця та ролі кримінально-правової політики у забезпеченні належного рівня захисту суспільних відносин, пов'язаних з обігом віртуальних активів, вироблення ефективних механізмів протидії кримінальним правопорушенням у цій сфері та вдосконалення чинного законодавства.

Актуальність обраної теми посилюється також відсутністю в юридичній науці комплексних досліджень кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів, що зумовлює необхідність вироблення нових наукових підходів до розуміння правової природи таких активів, їх місця в системі об'єктів кримінально-правової охорони та особливостей правозастосування в умовах цифрової трансформації суспільства.

Таким чином, дослідження Ногіна В. В. є своєчасним і актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки спрямоване на вирішення важливої наукової проблеми, пов'язаної з формуванням та реалізацією кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів. Отримані результати мають значення для подальшого розвитку науки кримінального права, удосконалення кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, а також для підвищення ефективності правозастосовної діяльності в умовах цифровізації суспільних відносин та гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми «Політика у сфері боротьби зі злочинністю в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0125U000669) на кафедрі політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Тему дисертації Ногіна В. В. затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 01 листопада 2022 року).

Наукова новизна роботи та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Дисертаційна робота характеризується науковою самостійністю, комплексністю та належним рівнем теоретичного узагальнення досліджуваної проблематики. На основі опрацювання значного масиву нормативно-правових актів України та Європейського Союзу, міжнародних документів, судової практики і наукових джерел Ногін В. В. сформулював низку нових наукових положень, висновків і пропозицій, що мають істотне значення для розвитку кримінально-правової науки та вдосконалення правового регулювання у сфері обігу віртуальних активів.

До найбільш вагомих результатів дослідження слід віднести запропоновану автором концепцію кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів як самостійного напрямку політики у сфері протидії злочинності, визначення її змісту, структури та характерних ознак. Науковий інтерес становить також обґрунтування підходу до розуміння віртуального активу як майна особливого роду (*sui generis*), що дозволяє по-новому оцінити його місце в системі об'єктів кримінально-правової охорони.

Позитивної оцінки заслуговує розроблена дисертантом багатовимірною типологія кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом віртуальних активів, а також висновки щодо особливостей їх кримінально-правової кваліфікації. Практичне значення мають запропоновані підходи до розмежування випадків, коли віртуальний актив виступає предметом кримінального правопорушення, і коли він використовується як засіб або знаряддя його вчинення.

Окремої уваги заслуговують висновки автора щодо необхідності комплексного підходу до забезпечення охорони віртуальних активів через узгоджений розвиток кримінального, кримінального процесуального та

кримінально-виконавчого законодавства. Важливими є також сформульовані пропозиції щодо удосконалення механізмів виявлення, арешту, конфіскації та реалізації віртуальних активів, а також адаптації національного законодавства до європейських стандартів і положень регламенту МіСА.

Наведені положення свідчать про наукову новизну, належний рівень обґрунтованості та практичну спрямованість отриманих результатів, а також підтверджують здатність автора самостійно здійснювати актуальні наукові дослідження у сфері кримінального права та кримінально-правової політики.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Ногіна В. В. визначається можливістю їх використання у нормотворчій діяльності – під час доопрацювання профільного законодавства про віртуальні активи та його синхронізації з Регламентом МіСА, а також удосконалення матеріальних, процесуальних і кримінально-виконавчих норм щодо охорони віртуальних активів, їх арешту, спеціальної конфіскації та реалізації; у правозастосовній діяльності – для коректної кваліфікації кримінальних правопорушень, що вчиняються щодо віртуальних активів або з їх використанням, та для вдосконалення практики доказування й виконання судових рішень. Також результати можуть бути застосовані у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших досліджень кримінально-правової політики у відповідній сфері.

Окремо варто наголосити на можливості застосування отриманих наукових результатів в освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін кримінально-правового циклу та спеціальних курсів, присвячених протидії злочинності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Дисертація Ногіна В. В. характеризується належним рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертантом опрацьовано широкий перелік науково-теоретичних джерел, емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України та міжнародно-правових документів. Зокрема,

перелік джерел, використаних автором, налічує 220 найменувань. Дисертант продемонстрував високий рівень знань, а також уміння здійснювати аналітичне та глибоке опрацювання наукової літератури.

Повнота дослідження відповідної тематики та достовірність наукових результатів, запропонованих Ногіним В. В., зумовлені логічно вибудованою структурою роботи, правильним визначенням об'єкта та предмета дослідження, його мети й завдань. Дисертація складається із переліку умовних позначень та скорочень, вступу, чотирьох розділів, які охоплюють тринадцять підрозділів (окремі з яких поділено на пункти), висновків, списку використаних джерел та додатку. Запропонована структура дозволила всебічно розкрити тему дослідження: від з'ясування теоретико-методологічних засад та правової природи віртуальних активів як об'єкта кримінально-правової охорони до формування авторської концепції кримінально-правової політики у цій сфері, визначення особливостей кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із віртуальними активами, а також аналізу кримінально-процесуальних і кримінально-виконавчих механізмів забезпечення їх охорони. Послідовність викладу матеріалу, взаємозв'язок структурних елементів дисертації та належний рівень теоретичного узагальнення забезпечили досягнення поставленої мети дослідження та обґрунтованість сформульованих автором висновків і пропозицій.

Дисертаційна робота містить наукові положення, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Ознайомлення зі змістом дисертації Ногіна В. В. дає підстави зробити висновок, що рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій у роботі загалом відповідає вимогам, які ставляться до наукових досліджень такого рівня.

Методологічна основа дисертаційного дослідження характеризується комплексним і належним підходом до вирішення поставлених наукових завдань. Автором використано широкий спектр загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, зокрема діалектичний, історико-

правовий, системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-юридичний методи, а також методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, класифікації та узагальнення.

Застосування зазначених методів забезпечило всебічне дослідження правової природи віртуальних активів, особливостей кримінально-правової політики у відповідній сфері, міжнародного та національного досвіду правового регулювання, а також дало змогу сформулювати належним чином обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота має логічну структуру та відповідає вимогам щодо обсягу, що зумовлено метою й завданнями дослідження.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні та понятійні засади дослідження віртуальних активів як об'єкта кримінально-правової охорони» дисертант досліджує правову природу віртуальних активів, особливості їх правового регулювання та місце в системі об'єктів кримінально-правової охорони.

Розділі 2 «Формування та реалізація кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів» присвячений характеристиці змісту, структури та принципів кримінально-правової політики у досліджуваній сфері, а також аналізу міжнародного досвіду і перспектив удосконалення національного законодавства.

У розділі 3 «Кримінальні правопорушення, що вчиняються щодо віртуальних активів або з їх використанням» здійснено аналіз місця віртуальних активів у структурі складу кримінального правопорушення та особливостей кваліфікації кримінально протиправних посягань, пов'язаних з їх використанням.

У розділі 4 «Взаємозв'язок кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів з кримінально-процесуальною та кримінально-виконавчою політикою» присвячений проблематиці доказування, арешту, конфіскації та виконання судових рішень щодо

віртуальних активів, а також аналізу взаємозв'язку матеріально-правових, процесуальних і кримінально-виконавчих механізмів їх охорони.

Висновки дисертанта відзначаються належною обґрунтованістю, підтверджені в тексті роботи та відповідають визначеним меті й завданням дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації Ногіна В. В. викладено у п'ятьох наукових публікаціях, з яких три наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, а також двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація Ногіна В. В. є самостійним науковим дослідженням, містить авторські висновки та практичні рекомендації.

За результатами аналізу тексту дисертації та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату чи елементів фальсифікації. Автор використав посилання на наукові публікації вчених, нормативні акти та інші джерела, що підтверджує дотримання вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження Ногіна Володимира Володимировича на тему «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони віртуальних активів», наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень та практичну значущість висновків, варто вказати, що це не виключає наявності зауважень до її змісту та деяких пропозицій, що свідчить про необхідність вступити в дискусію з автором роботи з тією метою, аби почути додаткову аргументацію на користь тих чи інших висвітлених наукових підходів, їхньої повноти. Найбільш суттєвими з таких зауважень, вважаємо, наступні:

1. У межах підрозділу 1.1 обґрунтовується підхід до розуміння віртуального активу як майна особливого роду (*sui generis*), субстратом якого

є інформація, а не носій права вимоги (стор. 39, 40). Водночас потребує додаткового пояснення питання співвідношення запропонованої концепції з усталеними цивілістичними підходами до визначення майна та майнових прав, а також її практичний вплив на кваліфікацію окремих кримінальних правопорушень.

2. Автор приділяє значну увагу гармонізації національного законодавства із положеннями Регламенту ЄС MiCA та іншими міжнародними стандартами (стор. 49, 52, 105). Водночас дискусійним залишається питання, наскільки окремі положення Регламенту MiCA можуть бути імплементовані в національне законодавство без попереднього комплексного реформування цивільного, фінансового та кримінального законодавства України, адже ефективність кримінально-правових засобів значною мірою залежить від належного регулювання цивільного обороту віртуальних активів

3. Заслуговує на увагу запропонована автором у підрозділі 3.2 багатовимірною типологією кримінальних правопорушень у сфері обігу віртуальних активів. Проте доцільно було б більш детально обґрунтувати її практичне значення для правозастосовної діяльності та переконливіше продемонструвати переваги запропонованого підходу порівняно з існуючими науковими класифікаціями. Зокрема, потребує додаткового обґрунтування можливість використання запропонованої типології при розмежуванні суміжних складів кримінальних правопорушень, а також її значення для забезпечення єдності правозастосовної практики.

4. Окремі положення, присвячені процесуальним аспектам встановлення належності віртуального активу конкретній особі та використанню критерію фактичного контролю над активом (стор. 166, 174), також можуть стати предметом наукової дискусії, оскільки потребують подальшого осмислення з точки зору забезпечення належних стандартів доказування та захисту прав учасників кримінального провадження.

5. У контексті дослідження кримінально-виконавчої складової забезпечення охорони віртуальних активів у підрозділі 4.2 доцільно було б більш детально висвітлити повноваження органів, відповідальних за виконання судових рішень щодо конфіскації таких активів, а також правові й організаційні ризики, пов'язані із забезпеченням їх збереження, передачею в управління та подальшою реалізацією. Зазначене питання має не лише теоретичне, а й істотне практичне значення для формування ефективного механізму виконання судових рішень, що зумовлює необхідність його подальшого наукового опрацювання.

Проте висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертації, стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та на її наукову і практичну цінність.

Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою працею, результати якої мають істотне значення для розвитку доктрини кримінального права, формування сучасної кримінально-правової політики та вдосконалення законодавства України в умовах цифровізації суспільних відносин і європейської інтеграції

Загальний висновок. Дисертація Ногіна Володимира Володимировича на тему «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони віртуальних активів» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор Ногін Володимир Володимирович

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри судочинства Навчально-наукового
юридичного інституту Карпатського
національного університету
імені Василя Стефаника**

Юлія КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК